

MARIUSZ KOWALEWSKI*

(Rec.) J. Bronowicki, K. Czapla, K. Demidziuk, A. Dobrowolski, K. Hajzler, M. Masojć, W. Pogorzelski, J. Szajt, *Ślady osadnictwa epoki kamienia w dorzeczu Rzuchowskiej Strugi.*

Praca zbiorowa pod redakcją naukową Krzysztofa Czapli.

**Głogów: Państwowa Wyższa Szkoła Zawodowa w Głogowie
2022, 212 stron, 128 rycin, 8 tablic, 2 mapy.**

Recenzowana praca prezentuje źródła archeologiczne pochodzące z mikroregionu obejmującego dorzecze Rzuchowskiej Strugi. Opracowanie zrealizowano w Pracowni Badań Regionalnych Państwowej Wyższej Szkoły Zawodowej w Głogowie jako projekt dotowany przez Ministra Kultury, Dziedzictwa Narodowego i Sportu ze środków z Funduszu Promocji Kultury w ramach programu „Ochrona zabytków archeologicznych”. Książkę otwiera nota *Od redakcji*, po niej znajduje się rozdział autorstwa K. Czapli, zawierający *Wstęp* i *Historię badań*. Kolejny rozdział, autorstwa W. Pogorzelskiego i M. Masojcia, prezentuje *Opis i wyniki analiz*. W kolejnych jego podrozdziałach zaprezentowano w ujęciu chronologiczno-kulturowym materiały archeologiczne z poszczególnych etapów zasiedlenia badanego obszaru, które obejmowało pradziejowe mezolitu i neolitu – uchwycono etapy rozwoju kultur wstęgowych, ślady aktywności społeczności kultury pucharów lejkowatych, amfor kulistych oraz ceramiki sznurowej. Na koniec wspomniano o materiałach o nieokreślonej atrybucji kulturowej. Kolejnymi częściami pracy jest *Podsumowanie* autorstwa M. Masojcia oraz *Katalog stanowisk archeologicznych* opracowany przez W. Pogorzelskiego i J. Szajta, następnie *Bibliografia*. Całość zamyka *Streszczenie* w języku angielskim.

Opracowanie doskonale wpisuje się w nurt wartościowych publikacji prezentujących źródła archeologiczne w skali ograniczonej do ujęcia regionalnego. Prace tego rodzaju mają szczególną wartość informacyjną, pozwalającą na dokonanie wstępnej oceny potencjału źródeł archeologicznych pochodzących z danego regionu oraz z najczęściej dość ściśle określonego przedziału chronologicznego. Tego typu ujęcia pozwalają na poruszenie również zagadnień z zakresu historii badań oraz kwestie związane z jakością poznawczą przedstawianych źródeł, a także z reprezentowanymi wśród nich elementami chronologiczno-kulturowymi. Wśród materiałów archeologicznych z mikroregionu obejmującego dorzecze Rzuchowskiej Strugi najliczniejsze i szczególnie interesujące są wyraźne pozostałości osadnictwa społeczności z kolejnych faz rozwoju kultur wstęgowych. Materiały te pochodzą z młodszej fazy kultury ceramiki wstęgowej rytej oraz kultury ceramiki wstęgowej kłutej. W omawianej pracy źródła zaprezentowano w ramach podrozdziałów ukazujących materiały z kolejnych stanowisk archeologicznych. Podsumowaniem są podrozdziały prezentujące organizację przestrzenną osad, odkryte obiekty gospodarcze oraz całość ruchomych materiałów zabytkowych, ukazanych z podziałem na poszczególne kategorie. Przedstawiając wytwory ceramiczne, uwzględniono wyłonione formy naczyń, technologię ich wykonania oraz zarejestrowane ornamenty. Wytwory kamienne i krzemienne ukazano z podziałem na kategorie typologiczno-technologiczne. Prezentację całości materiałów zamykają refleksje o gospodarce, wierzeniach oraz chronologii.

* Państwowe Muzeum Archeologiczne, e-mail: mariuszkowalewski5@gmail.com

Podstawą klasyfikacji taksonomicznej są – dość bogato zilustrowane w pracy – fragmenty ceramiki naczyniowej, ale zaprezentowano również wiele towarzyszących im wytworów krzemien-nych. To o tyle cenne, że uzupełnia naszą znajomość wytwórczości krzemieniarskiej ugrupowań wstęgowych z regionu pozostającego wcześniej poza zainteresowaniem głównego nurtu badań nad osadnictwem tych kultur.

Tytuł pracy jest w pewnym stopniu mylący, ponieważ o ile większość materiałów pochodzących ze stanowisk z dawniejszymi znaleziskami luźnymi lub przebadanych powierzchniowo w ramach realizacji programu Archeologiczne Zdjęcie Polski rzeczywiście można z dużą ostrożnością określić jako ślady osadnicze, to już ruchome źródła oraz obiekty archeologiczne kultury ceramiki wstęgowej rytej odkryte podczas badań wykopaliskowych stanowiska 34 w Głogowie-Żukowicach wymykają się spod takiej klasyfikacji.

Część zabytków zilustrowano fotografiami. O ile uczyniono to z powodzeniem w odniesieniu do większości fragmentów naczyń glinianych i artefaktów kamiennych, o tyle już fotografie wytworów krzemien-nych są nieczytelne. Wątpliwości budzi także jakość rysunków wytworów krzemien-nych. Ilustracje są zbyt schematyczne i pozbawione cech zindywidualizowania oraz nie uwidoczni-ono niuansów technologicznych poszczególnych wytworów, co uniemożliwia ocenę i interpretację ma-teriałów krzemien-nych bez sięgnięcia do oryginałów.

Na koniec należy wspomnieć o uchybieniu natury technicznej. Według podpisu zamieszczonego pod ryciną 43 na stronie 61 powinna ona ilustrować fragmenty naczyń kultury ceramiki wstęgowej kłutej z Głogowa-Żukowic, stanowisko 36, ale omyłkowo jest zdublowaną ryciną 17 ze strony 36, przed-stawiającą wytwory krzemienne kultury ceramiki wstęgowej rytej z Głogowa-Żukowic, stanowisko 49.

Podsumowując powyższe refleksje oraz uwagi, należy podkreślić, że zaprezentowane opracowanie jest bardzo wartościowe i wypełnia jedną z niezliczonej liczby luk w znajomości materiałów archeologicznych z polskich mikroregionów. Sytuację osadniczą, szczególnie tę odnoszoną do okresu neolitu, zarysowano szczegółowo i wyczerpująco, nie ograniczając się jedynie do prezentacji ma-teriałów archeologicznych, ale tam, gdzie to było możliwe, sięgnięto także do ich szerszego kontekstu. Cennym elementem opracowania jest zawierający szczegółowe informacje i stosunkowo obszerny katalog źródeł. Pracę zaadresowano do grona archeologów zainteresowanych poruszoną w niej problematyką badawczą, niewątpliwie jednak z powodzeniem skorzystają z niej również miłośnicy lokalnej prehistorii.